

УДК 336.564.226
JEL H19, H20, H39, H50

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2024.52.0.5225>

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Мар'яна Виклюк¹, Максим Вовк²

¹Львівський національний університет імені Івана Франка
79008 м. Львів, проспект Свободи, 18
e-mail: m_vyklyuk@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6039-2515

²ПВНЗ «Європейський університет»
03115 м. Київ, бульвар Академіка Вернадського, 16 В
ORCID: 0009-0006-5366-4697
e-mail: mvovk@e-u.edu.ua

Анотація. У науковій публікації розглянуто концептуальні засади розуміння природи поняття «податкове регулювання безпеки». Відзначено, що податкове регулювання є елементом податкового механізму, реалізується через втручання у бізнес-процеси та має бути економічно обґрунтованим та доцільним. Представлено теоретичні та концептуальні підходи до розкриття суті, призначення та особливостей податкового регулювання у сучасній науковій літературі. Окреслено основні форми податкового регулювання, що характеризують його наукову природу, повноту розуміння та механізми практичної реалізації. Відзначено, що поняття «податкове регулювання» як складова фінансового регулювання, реалізується через процеси справляння податків з економічних суб'єктів та громадян з метою наповнення державного та місцевих бюджетів та фінансування безпекових та соціально-економічних потреб держави. Узагальнено існуючі концептуальні підходи до визначення економічної природи категорії «податкове регулювання»: процесний підхід, ресурсний підхід, правовий підхід та цільовий підхід.

Ключові слова: податкове регулювання, податки, податкова система, податкова політика, оподаткування, податкові відносини.

Постановка проблеми. Становлення податкового регулювання відбувається разом із розвитком податкової системи та податків. Об'єктивною передумовою виникнення податів є держава, а питання їх сплати досі залишаються ключовою проблемою суспільно-економічних відносин та обов'язком усіх членів суспільства. Звідси, з однієї сторони податки – джерело формування доходів держави, з іншої – інструмент регулювання економіки, де державі відводиться визначальна роль, навіть за умов функціонування економіки на засадах самоорганізації та саморегулювання. Проте, гостра потреба у регулюванні економічних процесів зростає саме в умовах кризи та невизначеності. З урахуванням значимості зазначених процесів, серед фахівців переважно досліджується ефективність впливу податків, фіскальних заходів та інструментів на підприємницьку

© Мар'яна Виклюк, Максим Вовк, 2024

активність та розвиток економіки загалом. Для об'єктивності оцінки ефективності практичних заходів податкового регулювання в різних економічних умовах має бути представлений концептуальний базис, що представляє догми та постулати податкового регулювання, його економічну природу та форми реалізації. Звідси, актуалізується проблема провадження подальших наукових досліджень у сфері податкового регулювання, його призначення у процесах фінансового регулювання економіки з метою удосконалення концепцій розвитку та становлення фінансової науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних засад та особливостей податкового регулювання, проблем та напрямів його реформування, здійснено групою вітчизняних науковців та практиків: Ю. Вовк [9], Т. Єфименко [10], Ю. Іванов [2], В. Карпової [2], А. Кізими [2,3], А. Крисоватого [2], Н. Кучерявенко [15], Г. Нагорняк [9], Є. Подакова [4], О. Поколюдній [12] та ін. Особливої уваги заслуговують праці, що присвячені впливу податкового регулювання на макроекономічну стабілізацію та врегулювання проблем податкової сфери через систему заходів та форм податкового регулювання (В. П. Горин, П. В. Була, В. С. Черноус [16]; О.В. Логвінова[14]; І. Чугунов, В. Макогон; Т. Мединська [8]). Віддаючи належне науковим здобуткам фахівців та науковців, актуальність представленої проблематики потребує подальшого дослідження та розвитку.

Методи дослідження. Наукове дослідження супроводжувалось використанням наукових методів, зокрема: систематизації – для характеристики природи податкового регулювання, узагальнення - для характеристики базових форм податкового регулювання; методу емпіричного дослідження – для опису мети та завдань податкового регулювання; метод графічної візуалізації – для узагальнення результатів дослідження; логічний метод – для побудови наукового дослідження, узагальнення отриманих результатів та висновків.

Постановка завдання. Метою статті є провести дослідження економічної природи поняття «податкове регулювання» та узагальнити існуючі наукові підходи до розуміння досліджуваного поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність та результативність податкового регулювання залежить від адекватності запроваджених заходів та інструментів податкового регулювання, які набувають різного характеру дії в умовах економічного піднесення, стабільності та кризи. Для розуміння постулатів та визначення методологічних основ діагностики впливу заходів та інструментів податкового регулювання на розвиток економіки, доречно розпочати наукову дилему з дослідження сутності поняття «податкове регулювання» (табл.1).

Опираючись на отримані результати дослідження, слід констатувати, що практична сторона податкового регулювання реалізується через процеси справляння податків з економічних суб'єктів та громадян до державного та місцевих бюджетів задля фінансування безпекових та соціально-економічних потреб держави. Правовий характер податкового регулювання реалізується через дописи та норми законодавства, які є обов'язковими для виконання для усіх учасників податкового процесу та підлягають постійному контролю з боку відповідних органів державної влади.

Окрім цього, існує нагальна необхідність дослідження форм, методів та інструментів податкового регулювання, що мають місце у вітчизняній практиці та прописані національним законодавством. Ґрунтовні дослідження засвідчили, що податкове регулювання належить до непрямих форм державного регулювання. Воно реалізується через формування податкової політики, котра спрямована на соціально-економічний розвиток за допомогою узгодженості інтересів економічних суб'єктів та держави у

Таблиця 1

Визначення суті поняття «податкове регулювання»

Автор	Характеристика поняття
Ю. Іванов, А.Крисоватий В.Карпова	«податкове регулювання – це заходи непрямого впливу на економіку, економічні і соціальні процеси шляхом зміни видів податків, податкових ставок, встановлення податкових пільг, зменшення або збільшення податкового навантаження, відрахувань до бюджету» [2, с.113]
А. Кізіма	«податкове регулювання – основний антикризовий інструменту і невід'ємний елемент реалізації податкової політики в країні; базується на свідомому, активному цілеспрямованому використанні регулюючої функції податків заради отримання визначених соціально-економічних результатів в інтересах як держави, так і суб'єкта господарювання, причому це відбувається незалежно від волі суб'єктів управління» [3, с.27]
Є. Подаков	«податкове регулювання є одним із ключових інструментів забезпечення впливу держави на економічні процеси в країні» [4, с. 334]; це система заходів цілеспрямованого економічного і законодавчого впливу держави на учасників економічних відносин за допомогою інструментів податкової політики з метою досягнення бажаних соціально-економічних результатів [4, с.337]
О. Десятник І. Гузела	розглядають податкове регулювання «як важливий інструмент впливу на розвиток економічної системи і соціальної сфери та необхідністю проведення якісних реформ у побудові ефективної податкової системи країни» [5, с.337]
В. Савчук	податкове регулювання є одночасно системою податкових важелів і податкових органів, які, виконуючи своє призначення, втілюють державну податкову політику. Тобто можна розглядати історію формування системи податкового регулювання як з точки зору формування інструментів регулювання — податків та інших обов'язкових платежів, як історію формування податкових служб, а також як історію управління податками, тобто податкового менеджменту [6, с.63]
Т. Мединська	«податкове регулювання – це процес визначення та здійснення податкової політики держави, що передбачає встановлення податкових ставок, зборів порядку, їхнього збору, а також забезпечення контролю за виконанням податкового законодавства» [8, с. 334]
Г. Нагорняк, Ю. Вовк	«під податковим регулюванням розуміють цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин шляхом використання засобів та інструментів податкової політики» [9, с. 23-24]
І. Вакулич	«податкове регулювання виступає інструментом впливу держави на процес перерозподілу ВВП в економіці, таким чином впливаючи на поведінку суб'єктів господарювання — платників податків, а також інших платників (фізичні особи держпрацівники тощо)» [11, с. 54]
Л.Барабаш	«податкове регулювання слугує дієвим механізмом застосування низки податкових інструментів, що реалізуються в межах податкової політики. А відтак його можна вважати своєрідним балансуєчим механізмом, що забезпечує компроміс інтересів між державою та платниками» [13, с. 24]
М. Вихлюк, М. Вовк*	податкове регулювання – це комплекс податкових інструментів та важелів, котрі реалізуються через спеціальні форми і методи податкової політики (адміністративні, економічні та правові) у процесі справляння податків з економічних суб'єктів та громадян до державного та місцевих бюджетів задля фінансування безпекових та соціально-економічних потреб держави.

Джерело: узагальнено на підставі досліджень [2-6, 8,9,11]

процесі оподаткування через зміну різновидів податків, застосування податкових пільг, зміну податкових ставок, співвідношення структури бюджетоутворюючих податків, зміну податкового навантаження та відповідно рівня податкових відрахувань

до бюджетів різних рівнів. Проте, інтереси є доволі динамічні і залежать від великої кількості чинників, які в умовах кризи порушують баланс інтересів учасників податкового процесу, а тому досягнення компромісу є неможливим. З цього приводу, слушно зазначає В.А. Савчук, що «...ігнорування компромісного характеру оподаткування перетворює податки на інструмент з непередбачуваними наслідками, або ж суттєво знижує результативність застосування такого інструменту» [6, с.63].

Опираючись на наукові дослідження Є. Подакова [4, с.336], узагальнено особливості трактування природи податкового регулювання та представлено концептуальні підходи до трактування досліджуваного поняття (рис.1): податкове регулювання визначається як процес, що потребує постійного провадження та удосконалення з урахуванням соціально-економічних інтересів суспільства (процесний підхід); податкове регулювання трактується як усвідомлене використання податків у якості інструмента наповнення бюджетів різних рівнів (ресурсний підхід, що забезпечується через фіскальну функцію податків); податкове регулювання вимагає чітких дій з боку органів законодавчої влади задля досягнення бажаних результатів соціально-економічного розвитку (правовий підхід, що реалізовується як процес реалізації регулюючої функції податків); податкове регулювання є ціленаправленим процесом, що акцентується на вирішенні точних завдань та досягнення визначених цілей податкової політики (цільовий підхід).

Рис. 1. Наукові підходи до трактування поняття «податкове регулювання»

Джерело: адаптовано автором до предмету дослідження

Підсумовуючи наукове розуміння економічної природи поняття «податкове регулювання», варто наголосити, що воно має соціально-економічне скерування і залишається дієвим механізмом практичного втілення комплексу податкових інструментів та важелів, котрі реалізуються через спеціальні форми і методи податкової політики (адміністративні, економічні та правові) з метою наповнення бюджету та реалізації соціально-економічних програм розвитку (рис. 2).

Прямі та непрямі форми тісно взаємодіють між собою та формують комплекс економіко-правових засадах функціонування податкової системи, зокрема відносини, що реалізуються між державою і суб'єктами господарювання, населенням у процесі оподаткування. Звідси податкове регулювання виступає спеціальним балансуючим механізмом, котрий сприяє компромісу інтересів між платниками податків та державою і визначається відповідним рівнем ефективності.

Рис. 2. Характеристика основних форм податкового регулювання

Джерело: узагальнено автором на підставі [4, 12]

Регулюючий вплив реалізовується за допомогою спеціальних інструментів розширення або скорочення неоподатковуваних мінімумів та бази оподаткування, зниження або підвищення податкових ставок, класифікації податкових ставок для різних категорій платників податків або типів об'єктів оподаткування, звільнення від податків окремих категорій платників, механізмів стягнення податків, процедур надання податкових пільг та податкових знижок, зміни періодичності сплати податків, розподілу податків по рівнях податкової системи, впровадження санкцій та адміністративних приписів за недодержання податкового законодавства тощо.

Мета податкового регулювання визначена процесами становлення системи оподаткування, яка функціонує задля економічної і соціальної стабільності, забезпечення національної безпеки та суспільного ладу держави. Базова мета визначає цілу низку конкретних завдань та цілей, реалізація котрих дає можливість її досягнення. Зазвичай цілі мають як оперативний, так і стратегічний характер, пов'язані із інструментами та об'єктами відповідного регулювання. Їх поступове досягнення вимагає вирішення низки поточних та стратегічних завдань.

Традиційно завдання податкового регулювання полягають у створенні бюджетних фондів через акумулювання коштів від сплати податків; формування та виконання планів податкових надходжень; формування принципів оподаткування; розробку алгоритму обчислення податків; забезпечення податкового контролю та відповідальності за порушення податкового законодавства тощо.

З позиції масштабування податкове регулювання, як один із важливих важелів впливу на економічні процеси, може бути реалізований як на макро-, так і мікрорівні. На макрорівні заходи податкового регулювання проявляються через призначення такого оптимального рівня й умов оподаткування, коті створюють баланс інтересів платників та держави. На мікрорівні реалізація заходів податкового регулювання проявляється через зміни у податковому навантаженні на визначені групи платників податків та зборів. Базові завдання, що потребують вирішення за допомогою використання податкового регулювання на зазначених рівнях представлено на рис. 3.

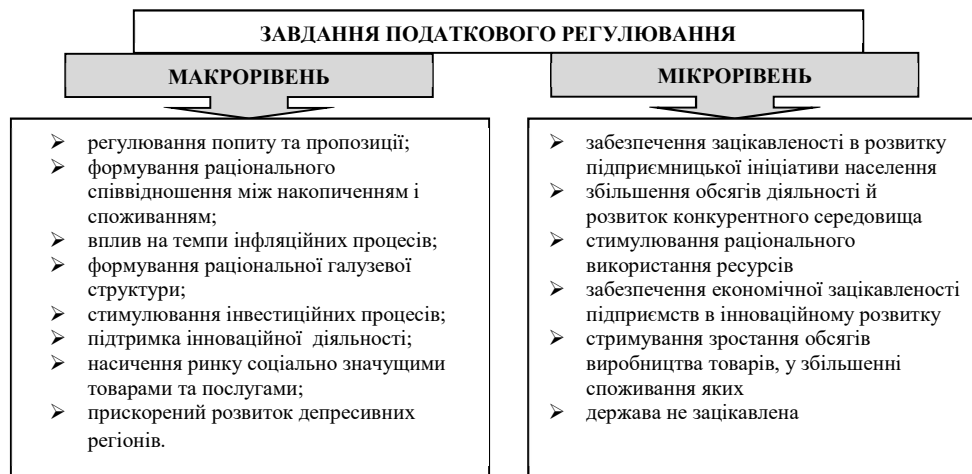

Рис. 3. Завдання податкового регулювання у розрізі макро- та мікрорівня

Джерело: узагальнено автором на підставі [4, 12]

Висновки. Результати наукового дослідження, сприяли формуванню авторського визначення поняття «податкове регулювання». Зокрема, представлено розуміння податкового регулювання як комплексу податкових інструментів та важелів, котрі реалізуються через спеціальні форми і методи податкової політики (адміністративні, економічні та правові) у процесі справляння податків з економічних суб'єктів та громадян до державного та місцевих бюджетів задля фінансування безпекових та соціально-економічних потреб держави.

Опираючись на проведені дослідження, узагальнено існуючі наукові підходи до розуміння природи «податкове регулювання» з урахуванням особливостей його прояву, зокрема: процесний, ресурсний, правовий та цільовий підходи. Визначено базову мету податкового регулювання, яка визначається процесами становлення системи оподаткування, що функціонує задля економічної і соціальної стабільності, забезпечення національної безпеки та суспільного ладу держави. Представлені завдання, що окреслені з позиції масштабування, що можуть бути реалізовані як на макро-, так і мікрорівні.

Представлені результати дослідження, створюють передумови для реформування моделі податкового регулювання та відповідного стимулювання економічної активності суб'єктів, яка б враховувала сучасний стан економіки, загрози та ризики, з якими стикаються економічні суб'єкти в умовах війни. Суть реформування системи податкового регулювання в умовах кризи полягає в тому, що будь-яке втручання в хід функціонуючих економічних агентів, чи відтворювальних процесів повинен бути економічно доцільним, або ж фокусуватися на необхідності фінансової стабілізації в країні. Це дозволить подолати проблему недостатності податкових надходжень, сприятиме виходу суб'єктів з тіні та зміні пріоритетів та цілей соціально-економічної політики в умовах подолання кризи та невизначеності.

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року №2469-VIII, чинний, поточна редакція (редакція від 09.08.2024). *Відомості Верховної Ради*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 28 вересня 2024).
2. Податковий менеджмент: [підруч.] / Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма, В.В. Карпова. Київ : Знання, 2008. 525 с.
3. Кізіма А. Податкове регулювання в Україні: теоретичні та практичні аспекти. Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8-9 вересня 2021 року). Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 247 с.
4. Подаков Є. Теоретичні аспекти податкового регулювання. *Таврійський науковий вісник*. 2015. № 93. С.334-338.
5. Десятнюк О. Гузела І. Проблеми і напрямки модернізації податкового регулювання в Україні. *Світ фінансів*. 2018. №3(56). С. 58-68.
6. Савчук В. А. Податкове регулювання економіки: сутність та проблеми реалізації в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 1. С. 62-64
7. Чугунов І., Макогон В. Бюджетно-податкова політика в умовах невизначеності. *Scientia fructuosa*. 2023. Вип.150 (4). С.19–31.
8. Мединська Т.В., Стройний І.М. Податкове регулювання розвитку малого підприємництва в Україні. *Інноваційна економіка*. 2018. № 9-10 (77). С. 27-31.
9. Нагорняк Г., Вовк Ю. Проблеми податкового регулювання в Україні та шляхи їх вирішення. *Галицький економічний вісник*. 2010. №2 (27). С. 140-152.
10. Податкова система України: [навч. посібник]. Заг.ред. Т.І. Єфименко. Київ : Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління», 2012. 656 с.
11. Вакулич І.П. Податкове адміністрування та ефективність податкової системи. *Фінанси України*. 2003. № 2. С. 54-59.
12. Поколюдна О.В. Податкове регулювання в Україні. *Збірник наукових праць «Вісник економіки транспорту і промисловості»*. Вип. 38. Харків:УкрДАЗТ. 2012. С. 278-281.
13. Барабаш Л.В. Аспекти податкового регулювання в Україні. Цифрова трансформація фінансової системи України та країн V-4 в умовах євроінтеграції. Digital transformation of the financial system of Ukraine and v4 countries in the context of european integration: збірник тез III міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Дубляни, 26 квітня 2023 р.). Частина III. Дубляни: ЛНУП, 2023. С. 23–26.
14. Логвінова О.В. Сучасні виклики корегування ефективності застосування законів (на прикладі податково-правового регулювання). *Проблеми законності*. 2024. Вип. 16. С.148-159.
15. Кучерявенко Н. П. Курс податкового права : в 6 т. Харків : Легас, 2004. Т. 2: Введення в теорію податкового права. 600 с.
16. Горин В. П., Була П. В. , Черноус В. С. Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 18. С. 23-31.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018). Law of Ukraine: Pro nacionaljnu bezpeku Ukrainy No.2469-VIII 2755-VI [On the National Security of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (accessed September, 28, 2024).
2. Ivanov Yu.B. and Krysovaty, A.I. (2008). Podatkovyj menedzhment [Tax management]. Kyiv : Znannya. (in Ukrainian)
3. Kizim A. (2021). Podatkove rehuljuvannja v Ukraini: teoretychni ta praktychni aspekty [Tax regulation in Ukraine: theoretical and practical aspects]. *Modern determinants of fiscal policy: local and international dimension: IV International Scientific and Practical Conference* (Ternopil, September 8nd-9rd, 2021). Ternopil: ZUNU, pp.26-28 (in Ukrainian).
4. Podakov E. (2015). Teoretychni aspekty podatkovogho rehuljuvannja [Theoretical aspects of tax regulation]. *Tavria Scientific Bulletin*, vol. 93, pp. 334-338.
5. Desyatniuk O. and Guzela I. (2018). Problemy i naprjamky modernizaciji podatkovogho rehuljuvannja v Ukraini [Problems and directions of modernization of tax regulation in Ukraine]. *World of Finance*, Vol. 3(56), pp. 58-68.
6. Savchuk V.A. (2014). Podatkove rehuljuvannja ekonomiky: sutnistj ta problemy realizaciji v Ukraini [Tax regulation of the economy: essence and problems of implementation in Ukraine]. *Investments: practice and experience*, vol. 1, pp. 62-64.
7. Chugunov I. and Makogon V. (2023). Bjudzhetno-podatкова polityka v umovakh nevyznachnosti [Budgetary and tax policy in conditions of uncertainty]. *Scientia fructuosa*, Issue 150 (4), pp. 19–31.
8. Medynska T.V. and Stroynyi I.M. (2018). Podatkove rehuljuvannja rozvytku malogho pidpryjemnytva v Ukraini [Tax regulation of the development of small business in Ukraine]. *Innovative economy*, no. 9-10 (77), pp. 27-31.
9. Naghornjak Gh. and Vovk Ju. (2010). Problemy podatkovogho rehuljuvannja v Ukraini ta shljakhy jikh vyryshennja [Problems of tax regulation in Ukraine and ways of their solution]. *Galician Economic Bulletin*, no.2 (27), pp. 140-152.
10. Yefymenko T. I. (2012). Podatkova systema Ukrainy [Tax system of Ukraine]. Kyiv : State Educational and Scientific Institution "Academy of Financial Management", 656 p. (in Ukrainian)
11. Vakulych I.P. (2003). [Tax administration and efficiency of the tax system]. *Finance of Ukraine*, no. 2, pp. 54-59.
12. Pokolodna O. V. (2012). Podatkove rehuljuvannja v Ukraini [Tax regulation in Ukraine]. *Collection of scientific works "Bulletin of Transport and Industry Economy"*, vol. 38, pp. 278-281.
13. Barabash L.V. (2023). Aspekty podatkovogho rehuljuvannja v Ukraini [Aspects of tax regulation in Ukraine]. *Digital transformation of the financial system of Ukraine and the V-4 countries in the context of European integration: III International Scientific and Practical Internet Conference* (Dublyany, April 26nd, 2023). Part III. Dublyany : LNUP, pp. 23–26 (in Ukrainian).
14. Logvinova O.V. (2024). Suchasni vyklyky koreghuvannja efektyvnosti zastosuvannja zakoniv (na prykladi podatkovopravovogho rehuljuvannja) [Modern challenges of adjusting the effectiveness of the application of laws (on the example of tax and legal regulation)]. *Problems of legality*, vol. 16. pp.148-159.
15. Kucheryavenko N. P. (2004). Kurs podatkovogho prava [Course of tax law]. Kharkiv : Legas, 600 p. (in Ukrainian)
16. Goryn, V. P., Bula, P. V. and Chornous, V. S. (2024). Podatkova polityka Ukrainy v umovakh vojennogho chasu: realiji, bezpekovi vyklyky ta perspektyvy podolannja [Tax policy of Ukraine in wartime: realities, security challenges and prospects for overcoming]. *Investments: practice and experience*, no.18, pp. 23-31.

CONCEPTUAL-CATEGORICAL PRINCIPLES OF TAX REGULATION

Mariana Vykliuk¹, Maksym Vovk²

¹Ivan Franko National University of Lviv,

79008 Lviv, Prospekt Svobody, 18

e-mail: m_vykluk@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6039-2515

²European University,

03115, Kyiv, Akademika Vernadskyi Avenue, 16 в

e-mail: mvovk@e-u.edu.ua

ORCID: 0009-0006-5366-4697

Abstract. The scientific publication considers the conceptual principles of understanding the nature of the “tax regulation” concept. The article aims to study the economic nature of the “tax regulation” concept and summarize existing scientific approaches to understanding the concept under study. Tax regulation is an element of the tax mechanism, and interventions in business processes must be economically justified and expedient. Scientific approaches to revealing the nature of tax regulation in the modern scientific literature are summarized, in particular: process, resource, legal, and target approach. The main forms of tax regulation are outlined, which characterize its scientific nature, completeness of understanding, and practical implementation mechanisms. It has been noted that tax regulation, as a component of financial regulation, is implemented through the functions of taxes (fiscal, regulatory, and control). The author’s understanding of the concept of “tax regulation” is presented as a complex of tax instruments and levers, which are implemented through special forms and methods of tax policy (administrative, economic, and legal) in the process of collecting taxes from economics entities and citizens to the state and local budgets to finance security and socio-economic development needs. The basic goal of tax regulation is determined as one of the important levers of influence on economic processes, and the tasks outlined from the perspective of scaling, which can be implemented both at the macro and micro levels. It has been noted that the regulatory impact of tax regulation is implemented using fiscal instruments, namely: non-taxable minimum, tax base, tax rates, types of tax rates, tax benefits, tax collection mechanisms, tax payment algorithm, tax control, introduction of sanctions, etc. It has been argued that the presented research results create the prerequisites for reforming the tax regulation model, which would consider the current state of the economy, threats, and risks faced by economic entities in wartime conditions.

Keywords: tax regulation, taxes, tax system, tax policy, taxation, tax relations.

Стаття надійшла до редколегії 21.10.2024

Прийнята до друку 25.11.2024